

به یاد استاد آقا ابراهیمیان معمار سنتی اصفهان

مهدی سجادی نائینی*

او از ۷ سالگی نجاری را شروع کرد و در آغاز کار، پدرش او را با رموز این حرفه آشنا نمود. در کارگاه ابتدایی استاد اسماعیل، عواطف میان پدر و فرزند باعث شد تا کارآموز کارگاه پدر در طول ۱۳ سال از استاد به نحو بهتری بهره‌گیری کند و بر بسیاری از رمز و رازهای این هنر آشنا شود.

از ۲۰ سالگی استادان دیگری به آموزش او پرداختند. شوق و ذوق استاد غلام باعث شد تا از همه این استادان استفاده کند و از هر یک به نحو مطلوب فیض ببرد. در همین دوران بود که استاد غلام از طریق کار در بناهای تاریخی به دریای بیکران معماری اسلامی راه یافت و عشقی وصف ناشدنی به آثار اسلامی موجود در اصفهان پیدا کرد. عشق و علاقه‌ای که باعث شد تا با تزیینات وابسته به بناها و آثار ارزشمند ایران همچون مقرنس‌کاری، قطار بندی، رسمی بندی، نقاشی، مشبک و... آشنایی عمیق پیدا کند. این آشنایی به حدی

استاد غلامرضا آقا ابراهیمیان هنرمند برجسته و نامدار اصفهان که نمونه هنرهای والا و آثار متعدد و گوناگون او در بیشتر اماکن مذهبی و تاریخی ایران و دیگر کشورهای مسلمان، هنر دوستان و بینندگان را مجذوب می‌کند در سن ۷۵ سالگی روی در نقاب خاک کشید و با مرگ او شهر هنرپرور و هنرخیز اصفهان یکی دیگر از فرزندان هنرمندش را از دست داد.

مرحوم آقا ابراهیمیان با بیش از ۶۰ سال تجربه و مهارت هنری و با تمامی چیره‌دستی شایان تحسینی که نماینده شخصیت معنوی هنرمندان فرزانه ایرانی و مبین سهم عظیم آنها در بسط و گسترش غنای تمدن و فرهنگ اسلامی است، در چنان غربت ملموس و محسوسی گرفتار آمده بود که جز همکاران او و معدود کسانی که به نوعی با آثار او آشنا بودند، دیگران او را نمی‌شناختند و شهرت درخور هنرش را نداشت.

استاد در سال ۱۳۰۰ شمسی در اصفهان متولد شد.

ریشه‌ای بود که اکثر قریب به اتفاق کارشناسان و دست‌اندرکاران در سازمان میراث فرهنگی و مؤسسات مربوط، آن مرحوم را در بیشتر زمینه‌های وابسته به هنر معماری اسلامی به خصوص شناخت فضاها و روابط آنها با یکدیگر در حد بالایی به حساب آوردند و پژوهش و تحقیق وی در راه شناخت آثار ارزنده فرهنگی و هنری نهفته در بطن فرهنگ و هنر پربار ایران اسلامی را مورد تأیید و تأکید قرار دادند.

محل آثار زنده‌یاد استاد غلام به سه قسمت تقسیم می‌شود. شهر اصفهان، سایر شهرهای ایران، خارج از کشور.

آب‌بخشگان (شهدای فعلی) با رسمی‌بندی ۱۶ و طرح شبستان غربی آن به روش سنتی. در زرین‌شهر واقع در غرب اصفهان مقرنس‌کاری مسجدی را به همراه نظارت‌های لازم و ساخت آلت و لغت و کاشیکاری آن به عهده گرفت که از کارهای بسیار جالب آن مرحوم است. پس از تهیه طرح تبدیل کاروانسرای واقع در آمادگاه اصفهان به مهمانسرای بزرگ عباسی از طرف شرکت بیمه ایران و تصویب آن، چون در نظر بود مهمانسرای یاد شده کاملاً با روش سنتی زمان صفویه ساخته شود انجام کلیه کارهای مربوط به درها و پنجره‌های مشبک و چوبی قسمت داخلی مهمانسرا به عهده مرحوم استاد قرار گرفت و ساخت آنها نزدیک به ۴ سال (از تیرماه ۱۳۳۸ تا بهمن ۱۳۴۱) به طول انجامید.

اگر چه صفحات این مقاله محدود و محدود هستند و گنجایش انعکاس فعالیت‌های آن فقید سعید را ندارند مع‌هذا فهرست‌وار اشاره‌ای به اهم آثار او باعث خواهد شد تا همگان و به‌خصوص جوانان پی به خدمات این مرد هنرمند بزنند.

محل آثار زنده‌یاد استاد غلام به سه قسمت تقسیم می‌شود. شهر اصفهان، سایر شهرهای ایران، خارج از کشور. نخست مقداری از فعالیت‌های او در شهر اصفهان را نام می‌بریم:

در مسجد سید اصفهان مرحوم آقا ابراهیمیان دو باب در ورودی تهیه کرد و آلت و لغت^۱ و رسمی‌بندی آنها را به اتمام رساند. همچنین درهای بزرگ چهلستون شرقی این مسجد زیبای دوره قاجار نیز از آثار آن مرحوم است.

آلت و لغت و رسم هندسی در مقبره مرحوم حاج محمدباقر شفتی معروف به سید، روحانی عالیقدر عصر قاجار نیز از کارهای ماندنی مرحوم استاد است.

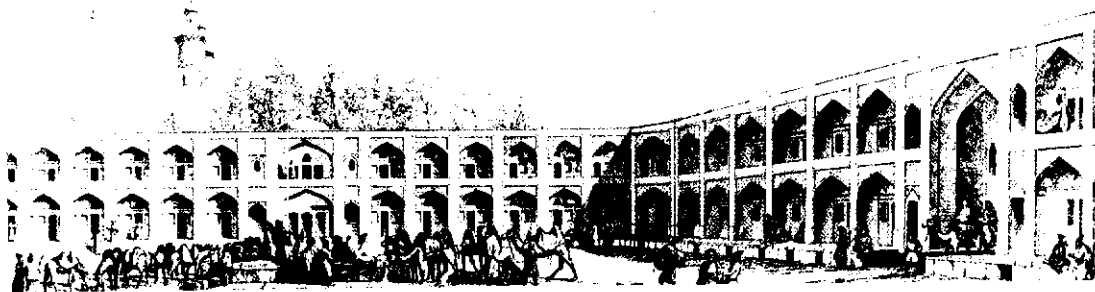
بازسازی قسمت جنوبی سقف تخریب‌شده مسجد میرزاباقر در بیدآباد با کاربردی (رسمی‌بندی).

احداث سردر مقرنس‌کاری مسجد محمدی واقع در خیابان مسجد سید اصفهان نیز از آثار آن مرحوم است. طرح و اجرای گنبد و ایوان جنوبی مسجد

مهارت مرحوم استاد غلام در ساخت این در و پنجره‌ها که از نمونه‌های سبک صفویه هستند باعث شد تا محقق معروف آقای ماکسیم سیرو^۲ استاد دانشگاه تهران که در آن هنگام رئیس قسمت فنی بیمه ایران نیز بود با اعطای دیپلمی او را مورد تشویق و قدردانی قرار دهد و تأکید نماید که «کلیه اصول ترکیب و تزئینات معماری دوره صفوی کاملاً رعایت شده است» و همچنین به کلیه سازمان‌های دولتی سفارش نماید تا «از مهارت دقیق این هنرمند استفاده کنند».

ارزش اقدامات و فعالیت‌های چند ساله مرحوم استاد غلام در مهمانسرای عباسی هنگامی روشتر می‌شود که در نظر بگیریم سبک آلت و لغت و ساخت آن تا به آن زمان فراموش شده بود و پس از افتتاح مهمانسرا، این سبک درخشان هنری احیا شد و بار دیگر مورد توجه قرار گرفت و حتی در برخی ساختمانها نیز به کار گرفته شد. آثار بسیار دیگری نیز از مرحوم استاد غلام در اصفهان وجود دارد که فعلاً از آنها می‌گذریم.

در شهرهای دیگر ایران مرحوم آقا ابراهیمیان یادگارهایی از خود گذاشته که خلاصه آنها عبارت‌اند از: در مدرسه فیضیه قم سه ایوان شمالی، شرقی و غربی مدرسه فروریخته بود. در قسمت شمالی ایوان، استاد غلام با در نظر گرفتن ایوان شمالی مدرسه چهارباغ

(قسمت شرقی) امامزاده علی بن سهل (آستانه اراک) ریزش کرده بود و به علت پیچیدگی مقرنس مذکور در قسمت‌های ریزش کرده هیچ یک از استادان این فن برای رفع این نقیصه اساسی حاضر به همکاری نمی‌شدند و از اجرای آن عاجز بودند.

استاد غلام از طریق کار در بناهای تاریخی به دریای بیکران معماری اسلامی راه یافت و عشقی وصف ناشدنی به آثار اسلامی موجود در اصفهان پیدا کرد. عشق و علاقه‌ای که باعث شد تا با تزیینات وابسته به بناها و آثار ارزشمند ایران همچون مقرنس کاری، قطار بندی، رسمی بندی، نقاشی، مشبک و ... آشنایی عمیق پیدا کند.

مرحوم استاد غلام برای انجام این مهم انتخاب شد و از آنجا که کوچکترین مدرکی راجع به گذشته بنا وجود نداشت (اعم از عکس یا نقشه یا هر مدرک دیگر) و ریزش نیز از وسط بود، و طبعاً قرینه‌ای در دست نبود. استاد غلام به مدت یک هفته هر نوع تماس با دیگران را قطع و به مطالعه پرداخت و بالاخره نیز طرح اصلی را کشف کرد و شخصاً به اجرای آن پرداخت.

سردر ورودی مسجد جامع دزفول نیز با حملات موشکی رژیم بعث عراق به کلی از بین رفته بود. در این قسمت خوشبختانه عکسی از سردر موجود بود که مرحوم استاد توانست با مراجعه به عکس طرح مقرنس را پیاده کند و در بحبوحه موشک‌باران رژیم بعثی، که تقریباً هر نوع فعالیتی را در دزفول محال کرده بود، مقرنس مورد نظر را به اتمام برساند و آن را به عنوان نماد مقاومت به مردم قهرمان دزفول و هم‌میهنان اهدا نماید.

برای بازسازی مقرنس سردر مزار آقا و طرح مقرنس سردر مدرسه گنجعلی خان در کرمان به علت پیچیدگی طرح، استادان فن از قبول دعوت سازمان میراث فرهنگی استنکاف می‌ورزیدند. در اینجا نیز مرحوم

(حوزه علمیه امام صادق علیه السلام) رسمی با همان اصالت پیاده کرد که عیناً به شیوه عصر صفوی است. علاوه بر آن یک بند قطار هم در بالای ایوان پیاده کرد و تصرفی بسیار بجا به عمل آورد. این تصرف نه فقط از اصالت و عظمت و شکوه بنا نکاست که به صورت حشوی ملیح در نوع خود از تصرفات بسیار بهنجار و بجا می‌باشد.

توضیح این نکته شاید مناسب باشد که در زمان قاجار هم استاد محمدباقر اصفهانی در صحن جدید حرم حضرت معصومه سلام الله علیها تصرفی به عمل آورد. هنر مرحوم استاد غلام نه فقط کمتر از کار مرحوم استاد محمدباقر نیست بلکه به گفته بسیاری از کارشناسان، تصرف استاد غلام به مراتب بهتر و مناسب‌تر از وی می‌باشد.

در قسمت شرقی مدرسه نیز مرحوم استاد غلام اقدام به تهیه طرح و اجرای مقرنس کاری گچی با ۱۴ بند نمود که نه فقط از دیدگاه فنی با مقرنس کاری ایوان شمالی مدرسه فیضیه (مربوط به دوران شاه طهماسب صفوی) برابری می‌کند بلکه از نظر ترکیب بندی کلی و روابط مقرنس کاری با فضاهای اطراف به مراتب از آن پیشی می‌گیرد. عظمت کار مرحوم استاد غلام در این قسمت از مدرسه فیضیه و شناخت او از آثار عصر صفوی و قاجاری و عشق آن مرحوم به معماری اسلامی و تزیینات بناهای تاریخی به هنگامی مشخص می‌شود که این اثر مورد بازدید قرار گیرد و در برابر دید هنرشناسان و خبرگان این فن قرار گیرد.

از دیگر اقدامات مرحوم استاد مطالعات لازم و بررسیهای ضروری جهت بازسازی آلت و لغت حرم مطهر حضرت معصومه (س) می‌باشد.

تعمیر صندوق نفیس آلت و لغت و خاتم روی قبر شاه طهماسب صفوی و نصب آن در موزه حرم حضرت معصومه (س) نیز به دست آن فقید سعید انجام گرفته است. این تعمیرات که شامل عاج بری، خاتم کاری و مشبک توپر است از اهمیت بسیاری برخوردار می‌باشد. چندین سال بود که مقرنس قسمت ایوان جلو حرم

